

KIRJASTO – VAIHTOEHTO JA VÄLTTÄMÄTTÖMYYS
JJR allianssikuntien alueellinen kirjastostrategia 2005-2015

23.5.2006

Jaana Sopanen
Joroisten kunnankirjasto

Päivi Lehmusvuori
Juvan kirjasto
Raija Niemi
Rantasalmen kirjasto

SISÄLLYSLUETTELO

1 TIIVISTELMÄ	2
2 VALTIONHALLINNON LINJAUKSIA KIRJASTOPALVELUJEN TULEVAISUUDESTA	3
3 JJR ALLIANSSIKUNTIEN KIRJASTOT TÄNÄÄN.....	6
3.1 TOIMIPISTEET 2005	6
3.2 TOIMINTA JA PALVELUT 2005	7
3.3 HENKILÖKUNTA 2005.....	8
3.4 TALOUS 2005 JA KIRJASTOJEN VALTIONOSUUDEN LASKENNALLISISTA PERUSTEISTA	9
4 JJR ALLIANSSIKUNTIEN ALUEELLINEN KIRJASTOSTRATEGIA 2005-2015	11
4.1 ARVOT	11
4.2 TOIMINTA-AJATUS	11
4.3 VAHVUUDET, HEIKKOUEDET, UHAT JA MAHDOLLISUUDET.....	12
4.4 VISIO.....	13
4.5 STRATEGISET TAVOITTEET	14
4.6 STRATEGISTA SUUNTAUTUMISTA KUVAAVAT MITTARIT.....	15
4.7 ARVIOINTI.....	17
5 TOIMINTASUUNNITELMA STRATEGISTEN TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEKSI..	18
5.1 TOIMET, JOTKA VOIDAAN SUORITTA A ENNEN HALLINNOLLISTA YHDISTYMISTÄ 2005-2006 SEKÄ ARVIO NIIDEN KUSTANNUKSISTA.....	18
5.2 HALLINNOLLISEEN YHDISTYMISEEN TARVITTAVAT TOIMET	20
LÄHTEET	22
LIITE 1 VALTIONHALLINNON LAATUSUOSITUKSET.....	23
LIITE 2 SOPIMUSLUONNOS	VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.

1 TIIVISTELMÄ

Joroisten Juhanalan kartanossa pidetyn kirjastoseminaarin aloitteen mukaisesti kirjastotoimenjohtaja Jaana Sopanen on edelleen työstänyt JJR allianssikuntien yhteistä kirjastostrategiaa. Strategian laadinnassa on pyritty ottamaan huomioon valtakunnalliset kirjastopoliittiset linjaukset ja JJR allianssikuntien luottamushenkilöiden Joroisten seminaarissa esittämät kehittämistoiveet. Syksyllä 2005 lautakuntakäsittelyssä esitetyt toiveet on myös otettu huomioon.

Strategiassa määritellään yhteiset strategiset päämäärät ja strategista suuntautumista kuvaavat mittarit. Eräänä keskeisenä linjauksena on kirjaston peruspalvelujen määrittely ja kunnankirjastojen tehtävän täsmentäminen peruspalveluita tuottaviksi kirjastoiksi. Taloudelliseksi päämääräksi strategiassa määritellään kirjastopalvelujen tuottaminen alueella vähintään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain määrittämällä tasolla. Henkilöstömenojen kasvua hillitään investoimalla rutiinien automatisointiin ja ulkoistukseen. Luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuutta kustannuskehitykseen esitetään lisättäväksi kirjastopalveluiden tuotteistuksen avulla.

Toimeksiantoon kuului myös ennen hallinnollista yhdistymistä suoritettavien toimien määrittely sekä hallinnolliseen yhdistymiseen vaadittavien hallintomallin, rahoitusmallin ja henkilöstöstrategian ehdottaminen. Kirjastopalvelut JJR allianssikuntien alueella ehdotetaan toteutettavaksi tilaaja-tuottajamallilla, emäntäkunnan valitsevat kuntien johtohenkilöt ja luottamusmiehet. Rahoitusmallina esitetään toimintaa aloitettavaksi kirjastonjohtajien tiimin laatimien kirjastokohtaisten talousarvioiden pohjalta vuoden 2007 alusta, toiminnan vakiinnuttua ja todellisten kustannuspohjan selvittyä, kirjastopalvelut tuotteistetaan vuonna 2008. Henkilöstörakennetta kehitetään strategian linjausten mukaisesti henkilöstön määrää lisäämättä luonnollisen poistuman kautta ja kirjastojen henkilökunta siirtyy emäntäkunnan palvelukseen ns. vanhoina työntekijöinä. Henkilöstön työpanos kohdistetaan vaativiin asiakaspalvelutehtäviin. Rantasalmen kulttuuritoimi irrotetaan kirjastotoimesta, sillä JJR allianssikuntien kulttuuritoimea tulisi tarkastella kirjastotoimesta erillisenä kokonaisuutena.

Strategian liitteenä esitetään yhteistoiminnan sopimusluonnos. Sopimusluonnos kaipaa luonnollisesti vielä taloushallinnollista ja juridista tarkastusta. Strategiaehdotuksessa ja sopimusluonnoksessa on esitetty kursivilla nimet ja asiat, joista vielä puuttuu poliittinen päätös.

JJR allianssikuntien kirjastojen strategiatyö on panostusta tulevaisuuteen sekä kirjastopoliittisesti että aluepoliittisesti. Alueen kirjastohenkilöstön keskinäinen luottamus ja yhteistyö mahdollistavat suurtenkin muutosten toteuttamisen.

2 VALTIONHALLINNON LINJAUKSIA KIRJASTOPALVELUJEN TULEVAISUUDESTA

Kirjastostrategia 2010 esittää valtion kirjastostrategian tavoitteiksi kirjastotoiminnan laadun kehittämisen, kirjaston peruspalvelujen säilyttämisen maksuttomina, toimivan valtakunnallisen kirjastoverkon ylläpitämisen, kirjaston palveluvalikoiman ja tietopalvelun sekä niiden tunnettuuden laajentamisen, kirjastojen oppijoiden tietohuoltoon ja tiedonhallintataitoihin liittyvien tehtävien kehittämisen ja tiedon tasavertaisen saatavuuden tukemisen.

Kirjastotoiminnan laatuun liittyviä vähimmäissuosituksia on esitetty valtionhallinnon taholta jo vuoden 2001 Kirjastopoliittisessa mietinnössä (Liite 1).

Kirjastostrategia 2010 tekee myös linjauksen kuntien ja valtion väliseksi työnjaoksi. Strategian linjauksen mukaan kuntien tehtävä kirjastotoimen järjestämisessä on peruspalveluista huolehtiminen (Kirjastostrategia 2010, s. 23-25).

Kuntien tehtävät

Peruspalveluista huolehtiminen

- Kirjasto- ja tietopalvelujen lainmukainen järjestäminen siten, että kansalaisten ulottuvilla on kohtuullisen matkan päässä fyysisiä kirjastopalveluja verkko- ja etäpalvelujen lisäksi.
- Ensisijaisesti vakiintuneista peruspalveluista huolehtiminen kirjastolain 1998 mukaisesti: kirjasto- ja tietopalvelualan henkilöstön riittävä määrä sekä uusiutuvan kirjastoaineiston ja välineistön hankinta.
- Vastuu siitä, että kirjasto- ja tietopalvelut sekä kansalaisten ja opetuksen tietohuolto on kirjattu kuntien tietostrategioihin, maakuntaohjelmiin jne.

Opetusministeriön tilaamassa selvityksessä Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla lähtökohtana on yleisten kirjastojen palvelutuotannon tarjoaminen mahdollisimman hyvin ja tasapuolisesti kaikille kansalaisille, kaikkialla Suomessa. Näkökulmana on kansalainen ja hänen tiedontarpeensa. Erityisesti selvityksen tekijät hakevat linjauksia ilmaisten peruspalvelujen tarjontaan ja määrittelyyn sekä muiden palvelujen hinnoitteluperiaatteisiin

Yhtenä näkökulmana tuomme asiakasmääritteisen peruspalvelun - asiakkaan perustiedontarpeet ovat hyvin erilaiset riippuen hänen ammatistaan, työnkuvastaan, elämäntilanteestaan ja yleisistä lähtökohdistaan. Kirjaston peruspalvelu -käsitteen tulisi tietoyhteiskunnassa joustaa tarpeen mukaan, sillä emme elä enää yksiselitteisessä hitaasti lisääntyvän paperitiedon maailmassa. Digitaalitseminen mahdollistaa ensimmäistä kertaa maailmanhistoriassa sen tilanteen, jossa pääsy tietoon voidaan kustannustehokkaasti järjestää kaikille tasapuolisesti. Missään tapauksessa tätä mahdollisuutta ei tule jättää käyttämättä vain sen takia, että ajatus tuntuu kovin vaikeasti realisoitavalta paketilta. Kirjastoverkossa tulee kaikin keinoin pyrkiä käyttämään nykyiset resurssit yhä tehokkaammin ja samanaikaisesti tulee pyrkiä aktiivisesti löytämään tapoja kokonaisresurssoinnin lisäämiseen tietoyhteiskuntakeskusteluissa vaaditulle tasolle.

Em. julkaisussa myös määritellään suosituksenomaisesti kirjaston peruspalvelut sekä hahmotellaan palvelujen jakoa maksuttomiin, omakustannehintaisiin ja voittoa tuoviin palveluihin.

Maksuttomat palvelut eli peruspalvelut

- Lainaus ja palautus, lainojen uusiminen.
- Etälainaus (e-kirjat ja muut sähköiset dokumentit tekijänoikeuksien salliessa).
- Perustietopalvelu (ja kaikki aineistoon kohdistuva esityö, mikä mahdollistaa tietopalvelun).
- Aineiston käyttö kirjastossa (lehtisalit yms.).
- Kaukolainaus maakuntakirjastoista ja Yleisten kirjastojen keskuskirjastosta.
- Kirjaston oman aineistotietokannan etäkäyttö.
- Kirjaston hankkimien tietokantojen käyttö kirjaston koneilla ja kotona, jos on kotikäyttölisenssejä.
- Työvälineiden käyttö kirjastossa (tietokoneet, välineet musiikin kuunteluun, mikrofilminlukulaiteet yms.).
- Internet-yhteyden tarjoaminen.
- Tiedonhakukoulutuksen perusteet (tätä varten pitäisi olla tehtävään soveltuvat tilat ja laiteresurssit).
- Erikoiskoulutukset (sponsoroinnin turvin mm. pankkipalveluiden ja kännykänkäytön kouluttaminen).
- Erilaiset kirjaston järjestämät tilaisuudet pääsääntöisesti maksuttomia (satutunnit, kirjailijavierailut, luennot, näyttelyt).
- Kotipalvelu (aineiston kuljetus henkilöille, jotka eivät kykene itse tulemaan kirjastoon). Kotipalvelua voisi pyrkiä kehittämään hyödyntäen muita toimialoja, jotka toimivat vanhusten- ja sairaanhuollon alalla. Palvelun kysyntä on todennäköisesti kasvamassa väestön vanhentuessa; tuleva vanhusväestö on edellisiä koulutetumpi ja oletettavasti kirjastopalvelujen suhteen aktiivisempi.

Omakustannushintaiset maksulliset palvelut

- Muu kaukolainaus kuin edellisessä kohdassa mainittu.
- Varausilmoitukset, hyllyssä olevan materiaalin varaaminen.
- Kalliiden erikoistietokantojen tarjoaminen asiakkaiden käyttöön.

Voittoa tuottavat maksulliset palvelut

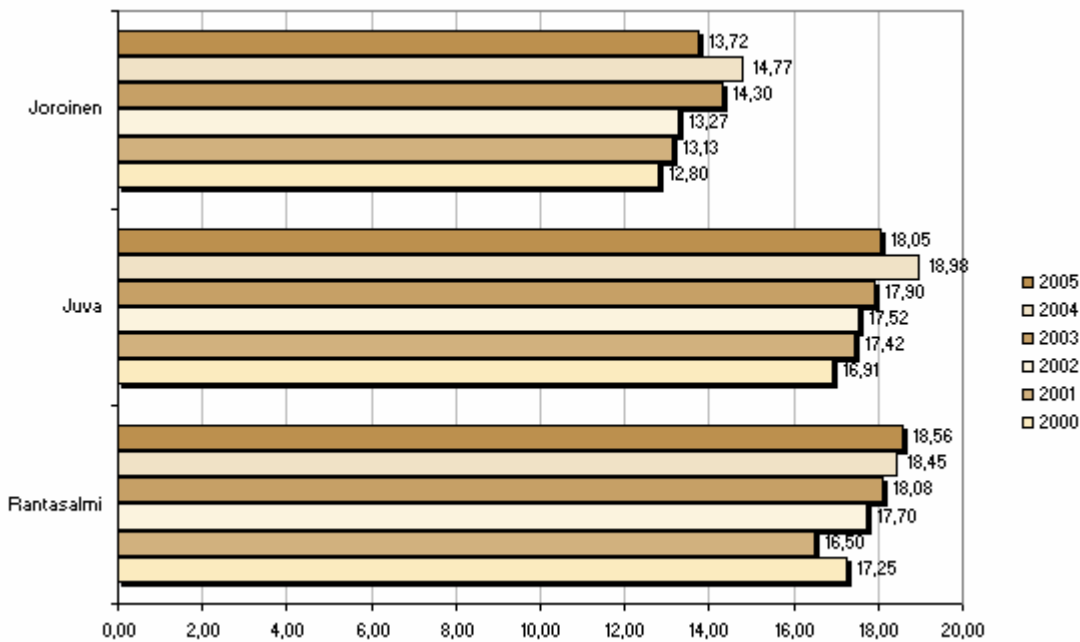
- Aineiston kuljetus asiakkaalle (Maksullisuuden perusteena olisi selkeä lisäarvo, joka syntyy asiakkaan ajan ja vaivan säästöstä.) Tämä palvelu tulee tietenkin erottaa kotipalvelusta, jonka tulisi pysyä maksuttomana.
- Yksilölliset, kohdennetut palvelut: esim. eräpäivämuistutus, uusintapalvelu ja uutuuksiseuranta.
- Erikoistiedonhauk: kirjaston työntekijöiden tekemät erityisen laajat ja kalliit tiedonhauk (esim. yrityksiä ei pidä rajattomasti palvella ilmaiseksi).
- Kirjastojen tilojen vuokraaminen (sekä fyysisesti että verkossa) - tärkeää pitää yllä kuitenkin "tasoa" - edes jonkinlainen yhteys kirjastoon tai sen välittämiin arvoihin.

- Erilaiset tuotteet (disketeistä julkaisuihin) ja kaupallisesti tuotteistetut myyntiartikkelit (tiedonlähde-kokoelmat, teemapolut yms.).
- Osa tiedonhaku-, tiedonhankinta ja –hallintakoulutuksesta (eri ammattiryhmille tms.).
(Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla, s. 43-44)

3 JJR ALLIANSSIKUNTIEN KIRJASTOT TÄNÄÄN

Joroisten, Juvan ja Rantasalmen kunnankirjastojen toiminta on ollut vilkasta ja käyttöluvut ovat kasvaneet koko 2000-luvun. Joroisten ja Juvan lainaus näyttää hieman pienentyneen vuonna 2005.

Kokonaislainaus /asukasluku 2000-2005 (tilastot.kirjastot.fi):

3.1 Toimipisteet 2005

Kunta	Kirjastojen lukumäärä	Pääkirjastoja	Sivukirjastoja	Laitoskirjastoja	Kirjastoautoja	Kirjastoauton pysäkkejä	Muita palvelupaikkoja
Joroinen	1	1	0	0	0	45	2
Juva	1	1	0	0	0	14	4
Rantasalmi	1	1	0	0	1	102	0
Yhteensä:	3	3	0	0	1	161	6

(Suomen yleisten kirjastojen tilastot, 2005)

Joroinen

Joroisten kirjaston päärakennuksen laajennus ja peruskorjaus koulukeskuksen yhteydessä valmistui maaliskuussa 2006. Kirjaston tilat ovat remontin jälkeen 556 hym² (604 hum²). Peruskorjauksessa ja kirjaston kalustamisessa on kiinnitetty huomiota tietoyhteiskunnan vaatimukseen ja muuttuneisiin palvelutarpeisiin.

Juva

Juvan kirjastolla on oma rakennuksensa koulukeskuksen läheisyydessä. Kirjaston tilat ovat 667,5 m² (hum²). Kirjasto on rakennettu 1968 ja laajennettu 1997. Kirjaston tila on valoisa ja viihtyisä. Laajennuksen yhteydessä kirjasto sai myös henkilökunnan työtiloja

sekä sosiaaliset tilat. Vanhan ja uuden yhdistämisessä on arkkitehtonisesti onnistuttu hyvin, mutta sokkeloisuutensa takia kirjasto on vaikea valvoa. Väljä hyllyasettelu uudella puolella antaa lasten ja nuorten aineistolle liian vähän tilaa. Cd-muotoiselle aineistolle on samoin liian vähän tilaa nykyratkaisussa. Tietotekniset vaatimukset on mahdollista ratkaista langattoman verkon avulla: kirjaston vanhalla puolella ei ole lainkaan kaapelointia, ja uudellakin puolella atk-pistokkeita on niukasti.

Rantasalmi

Rantasalmen kirjasto valmistui vuonna 1992. Toimitilat rakennettiin kiinteäksi osaksi kunnan virastorakennusta viraston laajennuksen yhteydessä. Neliöitä kirjastossa on 558. Varsinaisen kirjastosalin lisäksi tiloihin kuuluu lehtilukusali sekä työskentelytiloina toimiva käsikirjasto. Musiikin kuuntelu on mahdollista itsepalveluperiaatteella. Kiinteistöön kuuluu myös kirjastoautotalli. Kirjaston tilat ovat varsin sopivat käyttötarkoitukseensa. Aineiston sijoittelun osalta hyllytilojen riittämättömyys on ongelma. Lehtisalin oma sisäänkäynti mahdollistaa tilan käytön myös kirjaston ollessa suljettuna. Suunnitteluvaiheessa ei tiedetty tulevasta internet-käytöstä.

Lukutoukka-aluekirjastoauto

Lukutoukka-aluekirjastoauto palvelee kolmen kunnan alueella vuoden 2005 alusta kirjastoautotoiminnasta allekirjoitetun sopimuksen mukaisesti. Kirjastoauton talli sijaitsee Rantasalmen kunnankirjaston rakennuksessa. Opetusministeriö on päättänyt tukea uuden kirjastoauton hankintaa ja auton hankinta on hyväksytty kuntien investointisuunnitelmiin vuodelle 2006.

3.2 Toiminta ja palvelut 2005

Kirjastojen vuoden 2005 toimintaluvut saavuttavat Joroisten laina- ja käyntimääriä sekä Juvan hankintaa lukuun ottamatta OPM:n laatusuosituksen.

Kunta	Kokoelmat	Hankinnat	Lehdet	Kokonaislainaus	Fyysiset käynnit	Fyysiset käynnit / Asukasluku	Kokonaislainaus / Asukasluku
Joroinen	46208	2859	110	77461	40134	7,11	13,72
Juva	57723	2800	163	133614	96866	13,08	18,05
Rantasalmi	50118	2911	159	81848	64318	14,59	18,56
Yhteensä:	154049	8570	432	292923	201318		

(Suomen yleisten kirjastojen tilastot, 2004)

Asiakkaille tarjottavien palvelujen valikoima on alueella hyvin yhtenäinen.

PALVELU	Joroinen	Juva	Rantasalmi
Etälainaus (e-kirjat)	x	x	x
Perustietopalvelu	x	x	x
Kaukolainaus	x	x	x
Oman aineistotietokannan etäkäyttö	x	x	x
Kirjaston hankkimien tietokantojen käyttö kirjaston koneilla	x	x	x

PALVELU	Joroinen	Juva	Rantasalmi
Työvälineiden käyttö kirjastossa			
- tietokoneet	x	x	x
- musiikin kuuntelu		x	x
- mikrofilmin/kortin lukulaitteet	x (kortti)	x (kortti)	x
Internet-yhteys asiakkaille	13 (2006)	5 (2006)	3
- maksullinen (määrä)			
- maksuton (määrä)	13	5	4
Tiedonhakukoulutuksen perusteet	x	x	x
Erikoiskoulutukset	x lukio: tiedonhallinta- taidot ala-aste: lukudiplomi	x yläaste: lähteitä ja kirjallisuutta ala-aste: lukudiplomi	x ala-aste: lukudiplomi
Erilaiset kirjaston järjestämät tilaisuudet			
- satutunti		ryhmille	x
- kirjailijavierailut	x	x	x
- luennot			x
- näyttelyt		x	x
Kotipalvelu			

3.3 Henkilökunta 2005

Henkilökunnan määrä ei vastaa OPM:n laatusuosituksia. Erityisesti kirjastoammatillisen henkilöstön määrä on pieni.

Kunta	Henkilötyövuodet	Henkilötyövuodet: Kirjaston palkkaamat	Muut henkilötyövuodet	Henkilötyövuodet: Kirjaston palkkaamat / (Asukasluku / 1000)	Henkilötyövuodet: Kirjastoammatilliset
Joroinen	5,61	4,61	0,80	0,82	3,61
Juva	5,99	5,19	1,00	0,70	4,50
Rantasalmi	4,66	3,94	0,72	0,89	3,94
Yhteensä:	16,26	13,74	2,52	(k-arvo) 0,79	12,05

(Suomen yleisten kirjastojen tilastot, 2005)

Vakinaisten virkojen ja toimien määrä on alueella yhteensä 13, joista kaksi viranhaltijaa ovat osa-aikaisia. Rantasalmen johtavan kirjastonhoitajan työajasta 25 prosenttia käytettiin kulttuuritoimen hoitamiseen. Aluekirjastoautoon on rekrytoitu kokoaikainen kirjastoautovirkailijaa oppisopimustyösuhteeseen.

vakinaiset virat/toimet	lkm	Joroinen	Juva	Rantasalmi
kirjastotoimenjohtaja	1	x		
kirjastonjohtaja	2		x	x
kirjastonhoitaja	2	x		x
kirjastosihteerit	1			x
kirjastovirkailija	6	x	xxxxx	
kirjastoautovirkailija	1			x
yht.	13	3	6	4

Henkilöstökulut kirjastojen käyttömenoista 2005.

	Henkilöstökulut	% käyttömenoista
Joroinen	151 568	60,92 %
Juva	168 213	52,73 %
Rantasalmi	134 760	61,90 %

(Suomen yleisten kirjastojen tilastot, 2005)

3.4 Talous 2005 ja kirjastojen valtionosuuden laskennallisista perusteista

Kirjastojen käyttömenot kuntien käyttömenoista vuonna **2004**.

	kirjastomenot	% kunnan käyttömenoista	kunnan käyttömenot
Joroinen	232 724,44	0,9 %	24 610 753,35
Juva	311 140,34	0,9 %	33 094 271,36
Rantasalmi	236 840,56	1,1 %	21 487 185,40

Lakia opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta (635/1998) on muutettu (1071/2005) vuoden 2006 alusta. Laissa määritellään kirjastojen valtionosuuden laskennallinen peruste sekä kunnan rahoitusosuus opetustoimen ja kirjaston käyttökustannuksiin. Kirjastojen valtionosuuden laskennallinen peruste muodostuu siten, että varainhoitovuotta edeltävän vuoden alkaessa ollut väestötietolain mukainen kunnan asukasluku kerrotaan opetusministeriön varainhoitovuodeksi vahvistamalla kirjaston yksikköhinnalla. Tästä laskennallisesta perusteesta valtionosuus kirjaston käyttökustannuksiin on 45,3 prosenttia vuosina 2006 ja 2007. Kirjaston yksikköhinnat lasketaan joka neljäs vuosi todellisten käyttökustannusten perusteella (sovelletaan ensimmäisen kerran laskettaessa ja määrättäessä yksikköhintoja vuodelle 2008). Yksikköhinnat vuosille 2005-2006 lasketaan erillisen siirtymäsäännöksen mukaan. Kustannustason muutos määräytyy peruspalvelujen hintaindeksin mukaisesti.

Kunnan valtionosuuden laskennallisten perusteiden kehittymisestä ei uskaltane esittää enää edes valistunutta arvausta. Oheisessa talulukossa JJR kirjastojen osalta jo toteutuneita lukuja, luvuissa on otettu huomioon em. rahoituslain muutos.

JJR kirjastojen talouden tunnuslukuja 2000-luvulla:

	TP / TA	Kirjaston lask.peruste	Vuosi	Asukas	Menot/as.	Kirjaston yksikköhinta
JOROINEN			1999	6 019		
	212 891	222 703	2000	5 937	35,86	37,00
	212 618	222 638	2001	5 880	36,16	37,50
	221 752	236 023	2002	5 822	38,09	40,14
	219 838	241 555	2003	5 752	38,22	41,49
	224 857	242 907	2004	5 723	39,29	42,23
	239 360	249 466	2005	5 645	42,40	43,59
	254 577	252 727	2006	5 619	45,31	44,77
JUVA			1999	7 852		
	264 961	290 524	2000	7 827	33,85	37,00
	299 724	293 513	2001	7 671	39,07	37,50
	272 327	307 914	2002	7 541	36,11	40,14
	290 439	312 876	2003	7 449	38,99	41,49
	302 819	314 571	2004	7 446	40,67	42,23
	316 296	324 571	2005	7 403	42,73	43,59
	316 100	331 432	2006	7 369	42,90	44,77
RANTASALMI			1999	4 745		
	198 655	175 565	2000	4 647	42,75	37,00
	216 815	174 263	2001	4 587	47,27	37,50
	213 630	184 122	2002	4 534	47,12	40,14
	232 810	188 116	2003	4 514	51,58	41,49
	236 852	190 626	2004	4 435	53,41	42,23
	216 872	193 322	2005	4 409	49,19	43,59
	223 760	197 391	2006	4 371	51,19	44,77

Vuosina 2000-2005 JJR kirjastojen rahoituksessa kirjastojen laskennallisen perusteen suuruiset käyttömenot ovat toteutuneet Rantasalmen kunnassa Joroisten ja Juvan jäädessä kirjastojen rahoituksessa hieman alle asutusrakenneryhmän yksikköhinnan ja väestömäärän määräämään tason. Vuonna 2006 talousarviotietojen mukaan vain Juvan kirjaston rahoitus jää alle valtionosuuden laskennallisen perusteen.

JJR allianssikuntien yhteenlaskettuja tunnuslukuja:

TP/TA	Kirjaston vo lask.peruste	Vuosi	Asukas	Menot/as.	Kirjaston yksikköhinta
		1999	18 616		
676 507	688 792	2000	18 411	36,74	37,00
729 157	690 413	2001	18 138	40,20	37,50
707 709	728 059	2002	17 897	39,54	40,14
743 087	742 547	2003	17 715	41,95	41,49
764 528	748 104	2004	17 604	43,43	42,23
772 528	767 358	2005	17 457	44,25	43,59
794 437	781 550	2006	17 359	45,77	44,77

Sisäasiainministeriön kuntaosaston yhteenvetolaskelma valtionosuusmuutosten kuntakohtaisista vaikutuksista (22.6.2005) näyttäisi, että JJR allianssikuntien kirjastotoimen osalta valtionosuusuudistuksen vaikutus valtionosuuteen olisi 0%. Kokonaisvaikutus kuntien valtionosuuksiin olisi em. laskelman perusteella positiivinen Joroisissa ja negatiivinen Juvalla ja Rantasalmella.

4 JJR ALLIANSSIKUNTIEN ALUEELLINEN KIRJASTOSTRATEGIA 2005-2015

Alueellisen kirjastostrategian laadinnassa peruslähtökohtana ovat olleet 19.5.2004 kirjastonjohtajien laatima hahmotelma aluekirjastostrategiaksi ja 16.3.2005 Joroisissa pidetty JJR allianssikuntien yhteinen luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden seminaari. Strategisten päämäärien laadinnassa on pyritty ottamaan huomioon myös valtakunnalliset kirjastopoliittiset linjaukset sekä kuntien taloudellinen tilanne. Strategialuonnos on käsitelty syksyn 2005 aikana Joroisten, Juvan ja Rantasalmen ao.lautakunnissa ja strategiaa on edelleen muokattu lautakuntien toiveiden mukaan.

4.1 Arvot

Kaikilla on oikeus kulttuurin, sivistyksen ja tiedon saatavuuteen. Kirjaston moniarvoisista ja monipuolisista sisällöistä asiakas voi valita vapaasti haluamansa sisällön vaihtoehtona median ja viihteen yksisuuntaiselle tarjonnalle.

4.2 Toiminta-ajatus

Kirjasto on lakisääteinen peruspalvelu, joka jokaisen kunnan on järjestettävä. Kirjastolain (904/1998) mukaan yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä. Asiakkaiden käytettävissä tulee olla kirjasto- ja tietopalvelualan henkilöstöä sekä uusiutuva kirjastoaineisto ja -välineistö. Laki määrää myös, että kirjaston omien kokoelmien käyttö kirjastossa ja niiden lainaus pitää olla maksutonta.

Kirjastojen tehtävänä on kustannustehokkaiden ja tasa-arvoisesti saatavien kirjaston peruspalveluiden tuottaminen JJR allianssikuntien asukkaille. Kirjasto tarjoaa laadukkaan ja ajantasaisen aineiston verkkopalveluineen asiakkaan käyttöön. Kirjasto edistää aktiivisesti lukuharrastusta ja kirjallisuuden tuntemusta sekä tukee opiskelua, työtä ja elinkeinojen harjoittamista.

4.3 Vahvuudet, heikkoudet, uhat ja mahdollisuudet

Vahvuudet

JJR allianssikuntien kirjastojen vahvuuksia ovat paikallisuus sekä toimintaympäristön ja asiakkaiden tuntemus. Kirjastojärjestelmät ovat ajanmukaiset. Henkilökunta täyttää kirjastolain ja -asetuksen pätevyysvaatimukset. Kirjastotilat täyttävät valtionhallinnon vähimmäisvaatimukset vuonna 2006. Yhteinen aluekirjastoauto turvaa haja-asutusalueen kirjastopalvelut. Vahvuus on myös JJR kirjastojen pitkäaikainen, innovatiivinen yhteistyö, missä kirjastojen yhteiset toimintavisiot ovat kirkastuneet. Kirjastopalvelut ovat alueella helposti saavutettavia, eri käyttäjäryhmille ei ole muodostunut kynnystä kirjastojen käyttöön. Palvelun laatu ja nopeus tyydyttävät asiakkaita ja palvelujen kehittämisessä on pysytty ajan mukana.

Heikkoudet

Valtionhallinnon asutusrakenneryhmän asukaskohtainen meno ei ole toteutunut Juvalla ja Joroisissakin vasta vuoden 2006 talousarviossa. Henkilöstön vähäisyys heikentää toimintaedellytyksiä. Tämä tulee esiin mm. siinä, että henkilökohtaiseen käyttäjäkoulutukseen ei riitä resursseja ja että kaikille sektoreille ei löydy erikoistujia (esim. musiikin alueelle). Henkilökunnan eläköityessä uuden, pätevyysvaatimukset täyttävän henkilöstön rekrytointi saattaa olla vaikeaa. Aluekirjastoauton henkilöstöratkaisu on tehty toistaiseksi. Autossa toimii vakinaisen virkailijan lisäksi 1.11.2005 alkaen oppisopimussuhteessa oleva kirjastoautovirkailija. Hän suorittaa informaatio- ja kirjastopalvelualan ammattitutkintoa.

Tietoverkkojen käyttömahdollisuus on kuntakeskuksen ulkopuolella selvästi heikompi. Kirjastoissa on tällä hetkellä kaksi atk-järjestelmää, Joroisissa ja Rantasalmella yhteinen ATP Origo-tietokanta ja Juvalla Pallas-järjestelmä. Käytännön yhteistyö vaatii yhteisen atk-järjestelmän. Kirjastoilta puuttuu myös riittävä ammattitaitoinen mikro- ja verkkotuki. Tietokonekanta vanhenee ja sen uudistamiseen ei ole saatu kaikissa kunnissa riittäviä resursseja.

Kirjastoissa perusrutiineihin menee liikaa henkilöstön aikaa. Yhteistyössä luottamushenkilöiden kanssa on puutteita; kirjastotyöllä on heikko näkyvyys ja tätä kautta työn merkitystä ja sisältöä ei kirjaston ulkopuolella välttämättä tunnisteta.

Uhat

Uhkana on kykenemättömyys rekrytoida (lain edellyttämää) ammattikoulutettua henkilöstöä, erityisesti vaikeaa tulevaisuudessa on rekrytoida kirjastotoimesta vastaavaa korkeakoulutettua henkilöä ja pitää siitä kiinni. Henkilöstön väheneminen vaikeuttaa palvelujen ylläpitoa ja kehittämistä.

Uhkana on myös muiden sektoreiden toimenkuvien liittäminen kirjastotoimesta vastaavan henkilön toimenkuvaan (toimenkuvien pirstoutuminen).

Aineistomäärärahat eivät riitä sisällöllisesti monipuolisen kokoelman ylläpitämiseen, uusien aineistojen (digitaaliset aineistot, DVD yms.) hankintaan ja lasten lukuharrastusta tukevan kokoelman hankintaan. Taloudellisten resurssien niukentuessa ammattitaidon merkitys aineiston valinnassa korostuu.

Valtakunnallisesti Suomen yleisten kirjastojen verkostomainen toimintatapa on murenemassa kuntatalouden asettamien paineiden vuoksi. Aineiston kaukolainausta on muuttumassa enenevässä määrin maksulliseksi vastoin valtakunnallisia linjauksia.

Tulevaisuudessa uhkana voi olla myös vaihtoehtottomuus lakisääteisten kirjastopalvelujen järjestämisessä, lainsäädännössä tapahtuvat ennakoimattomat muutokset, valtionosuuden määräytymisessä mahdollisesti tapahtuvat muutokset sekä alueen negatiivinen väestönkehitys. Riittämättömät resurssit ja henkilöstön niukkuus saattavat aiheuttaa toiminnan laadun heikkenemistä.

Mahdollisuudet

Mahdollisuutena on paikallisten, asiakaslähtöisten palvelujen tuottaminen kuntien yhteistyönä. Yhteistyöllä kirjastopalvelut voidaan säilyttää ainakin nykyisellä tasolla ja pysyä mukana informaatioalojen nopeassa kehityksessä. Yhteistyössä toteutetuissa kirjastopalveluissa voidaan erikoistua hankinnoissa alueellisesti, henkilökunnan osaamista eri osa-alueilla voidaan kehittää monipuolisemmin, rutiinien automatisointi ja ulkoistaminen mahdollistaa henkilöstöresurssien kohdentamisen asiakaspalveluun ja –koulutukseen sekä kehittämistoimiin ja markkinointiin.

Digitaalisten tietoresurssien käytön kehittäminen on taloudellisesti kannattavampaa yhteistyössä.

Laadukkaat kirjastopalvelut lisäävät kunnan imagoa uusien asukkaiden parissa ja mahdollisuudessa rekrytoida kunnan alueelle koulutettua henkilökuntaa. Aluekirjaston imago on parempi kuin pienen kunnankirjaston, myös asiakkaiden silmissä. Kirjasto on tietoyhteiskunnan välttämätön resurssi.

4.4 Visio

JJR kirjastot muodostavat hybridikirjaston, jossa on perinteistä ja digitaalista aineistoa rinnakkain. Kirjastopalvelujen käyttö asiakkaiden laitteilta on tehty helpoksi. Hybridikirjastoa kuvaa parhaimmin valtakunnallisen kirjastostrategian määritelmä:

Hybridikirjasto –”yhdistelmäkirjasto”

Perinteinen kirjastotoiminta

Perinteisen, painetun aineiston (kirjat, lehdet), äänikirjojen, videoiden ja musiikkiaineiston (nuotit, partituurit, levyt, kasetit) välittäminen. Fyysisen kirjastotilan palvelut: tilojen, aineistojen, henkilöstöpalvelujen ja välineiden käyttö. Yhteisö- ja sidosryhmäpalvelut: eri-ikäisten oppijoiden ja ryhmien opastus ja tiedonhaun opetus, yhteistyö paikallisten toimijoiden ja viranomaisten kanssa.

Uudet aineistot ja laajentuneet palvelut

Aineistot ja sisällöt pakkausmuodosta riippumatta. Virtuaaliset ja etävälät kirjastojen aineistoon, osaamiseen ja palveluihin. Lisensoitu digitaalinen aineisto. Oma sisältötuotanto. Vuorovaikutteiset, personoidut, segmentoidut palvelut. Työasemat. Tietojärjestelmät. Sähköinen asiointi. Foorumit. Osallistuminen ja tietämyksen jakaminen. Kirjastopalvelujen käyttö asiakkaiden laitteilta

Kirjastoissa on yhteiset keskitetyt palvelut (hankinta, luettelointi, hallinto) ja rutiniinyydet on automatisoitu. Ammattitaitoinen henkilöstö keskittyy laadukkaaseen asiakaspalveluun, kuten tietopalveluihin, oppimisen tukemiseen ja tietoyhteiskunnan kansalaistaitojen ohjaamiseen.

JJR allianssikuntien kirjastot keskittyvät kirjaston peruspalveluiden tuottamiseen, lisäksi kirjastot voivat tuottaa omakustannehintoja ja voittoa tuottavia palveluja resurssiensa mukaan.

4.5 Strategiset tavoitteet

Alueella toimii kolme kirjastoa ja yhteinen kirjastoauto, joka palvelee kahdessa vuorossa kolmen kunnan alueella. Toimipisteiden henkilökunta, kirjastojärjestelmä, hallinto ja hankinta ovat yhteisiä. Henkilökunnan määrä on lähellä opetusministeriön asettamia vähimmäistavoitteita.

Henkilökunnan yhteiskäyttö toteutetaan työnjaon avulla tietotekniikkaa hyödyntäen niin, että henkilöstön sijoituspaikkaa muutetaan vain poikkeustapauksissa.

Palvelujen maksullisuuden ja maksuttomuuden määrittelyssä noudatetaan pääpiirteissään julkaisussa Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla esitettyä jaottelua (s. 4). Kaukopalvelu (aineiston lainaus muista kuin JJR kirjastoista) säilytetään kuitenkin ainakin osittain asiakkaalle maksullisena.

Palvelutason (laatu ja määrä) määrittely tapahtuu vuosittain talousarviokäsittelyn yhteydessä, jolloin apuna voidaan käyttää kirjastopalvelujen tuotteistusta.

Asiakasnäkökulma

Kirjastopalvelut ovat JJR allianssikunnissa kaikkien saavutettavissa, tasa-arvoisia ja laadukkaita. Yhteistyö takaa monipuolisen aineiston, ammattitaitoisen henkilökunnan, tietoyhteiskunnan kansalaistaitojen ohjauksen ja verkkopalvelujen turvaamisen.

JJR allianssikunnilla on yhteinen kirjastotoimenjohtaja, tiedonhallintataitojen opastukseen ja lukemisharrastuksen edistämiseen keskittynyt kirjastonjohtaja sekä kirjastoauto-toiminnasta vastaava kirjastonjohtaja, kussakin kunnassa lisäksi vähintään yksi kirjastonhoitaja ja virkailijoita. Tarvittaessa hankitaan henkilöstöä määräaikaisiin työsuhteisiin. Henkilöstön toimenkuvat muotoutuvat toiminnan mukaan. Henkilökunta kykenee erikoistumaan omilla vahvuusalueillaan ja keskittyy kirjastoammattillisten tehtävien hoitoon.

Prosessinäkökulma

JJR aluekirjastolla on yksi poliittinen päätöksentekuelin ja vuorovaikutus päätöksentekielimen ja kirjaston välillä on tiiviistä. Kirjastojen ydinprosessit (hankinta, luettelointi) on yhtenäistetty ja rutiinyydet (lainaus, palautus) automatisoitu tai ulkoistettu (muovitus yms.)

Kirjaston kirjastojärjestelmä ja tietokanta ovat yhteiset kaikissa toimipisteissä. Kirjastojen tietotekninen infrastruktuuri on yhtenäinen ja tietotekninen tuki on varmistettu.

Talousnäkökulma

Tavoitteena on tuottaa vähintään opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslain määrittämällä tasolla kustannustehokkaat ja laadultaan tasaiset kirjastopalvelut JJR allianssikuntien asukkaille. Luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuudet kirjastojen kustannuksiin varmistetaan palvelun tuotteistamisella. Toimintojen keskittämisen, rutiinien ulkoistaminen ja automatisointi hillitsevät henkilöstömenojen kasvua.

4.6 Strategista suuntautumista kuvaavat mittarit

Strategista suuntautumista kuvaavien mittareiden avulla voidaan kirjaston toimintaa tarkastella vuosittain strategisten tavoitteiden näkökulmasta. Mittarit on pyritty valitsemaan siten, että tiedot ovat helposti saatavilla ja kuvaavat strategisten tavoitteiden päämääriä. Vertailuarvona on käytetty Opetusministeriön kirjastopoliittisessa mietinnössä esitettyjä tietoyhteiskunnan kirjasto- ja tietopalvelujen laatusuosituksia.

Asiakasnäkökulma

Palvelujen saavutettavuuden mittareina toimivat fyysinen etäisyys palvelupaikkaan, atk-järjestelmän standardinmukaisuus (Z39.50), Internet-yhteyksien määrä ja palvelupisteiden aukioloajat.

Mittari 1: Palvelupaikan etäisyys asiakkaaseen saa olla enintään 30 minuutin/1 tunnin matkan päässä.

Mittari 2: Onko atk-järjestelmä standardinmukainen (Z39.50): järjestelmä pystyy käyttämään keskitetysti tuotettuja palveluja

Mittari 3: Internet-yhteyksien määrä/1000 asukasta.

Mittari 4: Palvelupisteiden aukioloajat; arkisin 10-19 ja talvilauantaisin avoinna.

OPM:n suosituksen mukaan 80%:lla asiakkaista saa olla enintään kahden km matka palvelupaikkaan tai enintään yhden kilometrin matka lähimmälle kirjastoautopysäkille (taajama). Vaihtoehtona esitetään, että matka palvelupisteeseen kestää korkeintaan puolesta tunnista tuntiin (harvaanasutut alueet). Kirjastossa on käytössä helppokäyttöinen standardisuosituksen täyttävä kirjastojärjestelmä. Internet-yhteyksiä asiakaskäytössä on noin yksi mikrotietokone/1000 asukasta. Suositellaan, että suurimmissa kaupungeissa ainakin yksi kirjasto on avoinna arkisin klo 10-20 ja lauantaisin. Aukioloaikojen määrittelyssä tulee etsiä alueen tarpeet huomioiden uusia vaihtoehtoisia palvelutasoja.

Asiakastyytyväisyyden mittareiksi on valittu käyttäjien määrä, kirjastokäyntien määrä, lainojen määrä sekä verkkoaineiston käyttö.

Mittari 5: käyttäjien määrä prosenttia asukkaista

Mittari 6: kirjastokäynnit/asukas vuodessa

Mittari 7: lainat/asukas vuodessa

Mittari 8: verkkoaineiston käyttö (tilastoista)

OPM:n suosituksen mukaan kirjastokäyntejä tulisi olla vähintään 10 käyntiä ja lainauksia 18 vuodessa asukasta kohti. Tämän lisäksi voidaan laskea etäkäyttäjät. Mikäli kirjasto tarjoaa runsaasti etäpalveluja tai kyse on harvaan asutusta alueesta, tämä tulee huomioida.

Tiedon saatavuuden mittariksi on valittu kirjahankinta, lehtivuosisikertojen määrä, muun aineiston hankinta (musiikki, elokuvat, romput ym.) ja asiakaskäyttöisten digitaalisten aineistojen määrä.

Mittari 9: kirjahankinta/1000 asukasta

Mittari 10: lehtivuosisikertojen määrä/1000 asukasta

Mittari 11: muun aineiston hankinta, tallennetta/1000 asukasta

OPM:n suosituksen mukaan kirjojen uutuushankinnan tulee olla vähintään 400 kirjaa/1000 asukasta, sanoma- ja aikakauslehtien hankinnan vähintään 15 vuosikertaa/1000 asukasta, muun aineiston hankinnan 100 tallennetta/1000 asukasta.

Toimitilat ja niiden soveltuvuus kirjastossa oleskeluun, työskentelyyn, asiakaspäätteiden käyttöön ja aineiston järkevään sijoitteluun.

Mittari 12: kirjastotilat neliometriä / 1000 asukasta

OPM:n suosituksen mukaan toimitilaa tulisi olla vähintään 100 neliometriä / 1000 asukasta

Ammattitaitoisen henkilökunnan riittävyyden mittarina toimii kirjastoammatillisen henkilöstön ja korkeakoulutetun henkilöstön määrä toimipisteissä. Strategisena tavoitteena ei ole OPM:n vähimmäistavoitteen saavuttaminen vaan rutiinien automatisointi ja ulkoistaminen ja henkilöstön keskittyminen vaativiin ammattitehtäviin.

Mittari 13: kirjastoammatillinen henkilökunta henkilötyövuosi/ toimipiste

Mittari 14: korkeakoulutetun henkilöstön määrä / toimipiste

Mittari 15: henkilöstön täydennyskoulutuksen määrä koulutuspäivää / henkilötyövuosi

OPM:n suosituksen mukaan henkilöstöä on vähintään yksi työvuosi/1000 asukasta. Henkilöstön täydennyskoulutuksen tavoite on vähintään 6 koulutuspäivää / henkilötyövuosi.

Prosessinäkökulma

Vuorovaikutus päätöksentekijöiden kanssa varmistetaan pitämällä mittarina kirjastopalvelujen näkyvyyttä ja arviointia poliittisen päätöksenteon järjestelmässä.

Mittari 15: kirjastotoimen strategisten tavoitteiden toteutumisen raportointi ja toiminnan arviointi ao. lautakunnalle, kertaa / vuosi.

Toimintojen automatisointia ja ulkoistamista voidaan mitata vertaamalla käytössä olevien ostopalveluiden ja automatisoitujen toimintojen määrää ko. toimintojen valtakunnalliseen tarjontaan. Mittariin sisältyy kustannus/hyöty-analyysi.

Mittari 16: automatisoitujen ja ulkoistettujen toimintojen määrä suhteessa tarjontaan. Kustannus/hyöty-analyysi.

Tietoteknisen tuen riittävyyden arvioinnissa erotetaan mikrotuki ja verkkoratkaisujen tuki.

Mittari 17: tuen määrä tunteina / vuosi sekä kustannus- ja laatuanalyysi.

Talousnäkökulma

Talousnäkökulmasta kirjastopalveluja voidaan tarkastella vertaamalla valtionosuuden laskennallista perustetta ja kirjaston käyttömenoja. Taloudellisuutta voidaan seurata myös yleisten kirjastojen tilastoista saatavalla taloudellisuusluvulla. Kustannuskehityksen mittariksi voidaan valita myös tuotteistamalla saadun kirjastotuotteen yksikköhinnan kehitys suhteessa tuotteen laatuun.

Mittari 18: laskennallisen valtionosuuden määrä / kirjaston käyttömenot

Mittari 19: taloudellisuusluku =

(Henkilöstökulut + Kirjastoaineistokulut) / (Fyysiset käynnit + Kokonaislainaus)

Mittari 20: tuotteistamalla saatu kirjaston tuotteen hintakehitys, esim. aukiolotunnin (tuote) yksikköhinnan kehitys

4.7 Arviointi

Vuosittain talousarvion vahvistamisen yhteydessä kirjastotoimi esittää strategista suuntautumista kuvaavien mittareiden toteutumisen.

5 TOIMINTASUUNNITELMA STRATEGISTEN TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEKSI

Toimintasuunnitelmassa esitetään erikseen ennen hallinnollista yhdistymistä 2005-2006 (tai siitä riippumatta) suoritettavat toimenpiteet, niiden toteuttamisaika ja suorittajat. Päätökset käsitellään kuntien poliittisen päätöksentekoprosessin kautta.

Toimenpide	Ajankohta	Suorittaja
Strategisten linjausten hyväksyminen	syksy 2005	virkamiesjohto ja luottamushenkilöt
Yhteistoimintasopimuksen, hallinto- ja rahoitusmallin hyväksyminen	kesä 2006	virkamiesjohto ja luottamushenkilöt
Valtionavustuksen hakeminen yhdistymiseen	syksy 2006 (1.11.)	kirjastonjohtajat
Investointivaraus aineistotietokannan yhdistämiseen	syksy 2006	kuntien sivistysjohtajat ja luottamushenkilöt
Yhteistoimintamenettely henkilöstön asemasta	kesä –syksy 2006	kirjastohenkilöstö, luottamusmiehet ja työnantajan edustajat
Yhteinen aineistotietokanta	2006-2007	kirjastonjohtajat
Aineistonhankinnan linjaukset	2005-2007	kirjastonjohtajat
Asiakasryhmien määrittäminen	2005-2007	kirjastojen henkilökunta
Palvelujen määrittäminen eri asiakasryhmille	2005-2007	kirjastojen henkilökunta
Toimintakäytänteiden yhtenäistäminen	2005-2007	kirjastojen henkilökunta
Käytösäntöjen yhtenäistäminen	2005-2006	kirjastojen henkilökunta
Perittävien maksujen yhtenäistäminen	2005-2006	kirjastojen henkilökunta
Henkilöstön osaamisen kartoitus	2005-2006	kirjastonjohtajat
Henkilöstön koulutussuunnitelma	2006	kirjastonjohtajat ja kirjastojen henkilökunta

5.1 Toimet, jotka voidaan suorittaa ennen hallinnollista yhdistymistä 2005-2006 sekä arvio niiden kustannuksista

Tietoverkon ja yhteisen kirjastojärjestelmän toimivuus ovat JJR yhteistoimintamallin edellytys. Tietoliikenneyhteyksien ja kirjaston palvelimien ylläpito olisi järkevintä ostaa kuntien omistamalta Tietokartano Oy:lta, jonka Tietokartanon Kuntatietoverkot® - palvelukonseptia voidaan käyttää hankintaa kilpailuttamatta. Toimitusjohtaja Pekka Niskasaaren mukaan Tietokartano Oy on sitoutunut kehitystyössään kunta- ja palvelunäkökulmaan, ei atk-näkökulmaan. Tämänhetkisen kustannusarvion mukaan kirjaston aineistotietokantapalvelimen (kirjaston omistama palvelin) ylläpitokustannukset Tietokartano Oy:llä olisivat noin 120-180 €/kk sisältäen backup-palvelun lisenssimaksun.

Kirjastojärjestelmän osalta hankinta kannattaa kilpailuttaa alueella jo toimivan kahden kirjastojärjestelmän välillä. Talousarviotarjousten perusteella järjestelmän

perustamiskustannukset ovat lähes kolminkertaiset PallasPro-järjestelmän osalta (kaksi siirtyvää kirjastoa), kun taas ylläpito on hieman kalliimpi ATP Origo –järjestelmässä. Kirjastojärjestelmien kilpailutus tulisi järjestää kesällä 2006 ja järjestelmien vertailussa tulisi kustannusten lisäksi ottaa huomioon myös kirjastojen laajempien yhteistyöhankkeiden vaatimukset sekä järjestelmän sopivuus toimintojen ulkoistamiseen ja automatisointiin.

Arvio kirjastojärjestelmän uusimisen kokonaiskustannuksista:

kirjastojärjestelmän yhdistäminen	n. 17 000- 43 000 €
lainausautomaatit (3 kpl)	n. 35 000 €
hävikinesto (portit + RFID)	n. 41 000 €

Investointimenoja päätettäessä tulisi järjestelmän yhdistämiseen varata kunnittain 6000 – 14 500 €. Mikäli lainausautomaatit ja hävikinesto halutaan ottaa käyttöön vuonna 2007 tulee summaan lisätä 24 000 € (Juva, Rantasalmi) ja 29 000 € (Joroinen).

Mikäli järjestelmäksi valitaan ATP Origo, voidaan 2-3 vuotta käyttää Joroisten nykyistä palvelinta. Jatkossa JJR kirjastojen palvelinpalvelujen osalta järkevin vaihtoehto on ostaa kokonaiskäyttöpalvelu Tietokartano Oy:stä.

Tietoteknisen laitteiston uusimisen kulut järjestelmien osalta ovat suurimmat Juvalla. Joroisten ja Rantasalmen kirjastojärjestelmät ovat toimineen vuodesta 2003 kokonaan mikroverkkoympäristössä. Henkilökunnan työasemat Juvalla uusitaan vuoden 2006 aikana kirjastojärjestelmän uusimisen yhteydessä. Samalla rakennetaan asiakaskäyttöön langaton verkko, joka on yhteydessä kirjastojärjestelmään. Joroisissa ja Rantasalmella riittää normaali tietokoneiden ikään perustava uusiminen.

Aineistoa kussakin kirjastopisteessä hankitaan laadukas peruskokoelma. Erikoistuminen tietyillä aihealueilla takaa JJR kuntien asukkaille laajemman kaikkien kuntalaisten käytössä olevan tietoaineiston. Kuljetuksesta vastaa kirjastoauto, joten aineiston siirroista ei synny lisäkustannuksia kunnille eikä asiakkaille. Kirjastot sopivat keskenään erikoistumisesta aineistonvalinnassa.

Asiakasryhmien määrittely tukee palvelujen suunnittelua ja kohdentamista. Asiakasryhmät voidaan määritellä useasta näkökulmasta, esimerkiksi: käyttäjän ikäryhmä tai kyky saavuttaa palvelupiste, asiakkaan itsepalvelun / palvelun määrä, ryhmäpalvelut, esim. koulut ja päiväkodit ja joukkopalvelut. Kirjastojen henkilökunta määrittelee tarkemmin asiakasryhmät ja niille suunnatut palvelut.

Käytösääntöjen ja maksujen yhtenäistäminen suoritetaan vuoden 2006 aikana. Toimintakäytänteiden yhtenäistämisestä vastaa kirjastojen henkilökunta ja käytösääntöjen ja asiakasmaksujen muutoksen hyväksyvät kuntien sivistyslautakunnat.

Aluekirjastoauton henkilöstöratkaisu on tehty toistaiseksi. Aluekirjastoautossa on 1.11.2005 alkaen oppisopimussuhteessa oleva kirjastovirkailija, joka suorittaa informaatio- ja kirjastopalvelualan ammattitutkintoa. Kirjastoautovirkailijan virka lakkautettiin Joroisista vuoden 2005 lopussa vakinaisen viranhaltijan siirryttyä eläkkeelle.

Kirjastonjohtajat kartoittavat henkilöstön osaamisen vuoden 2006 aikana. Tämän selvitystyön perusteella yhteistyössä henkilöstön kanssa määritellään henkilökohtaiset vastuualueet ja toimintatiimit. Selvitystyössä otetaan huomioon myös henkilöstön koulutustarpeet ja laaditaan henkilöstön koulutussuunnitelma.

5.2 Hallinnolliseen yhdistymiseen tarvittavat toimet

Kirjaston hallintomalli

JJR allianssikuntien kirjastopalvelujen toteuttaminen tapahtuu tilaaja-tuottaja –mallilla. Emäntäkuntana toimii *X:n kunta*. Kirjastojen henkilökunta siirtyy *X:n kunnan* palvelukseen ns. vanhoina työntekijöinä. Kirjastotoimesta vastaavana viranhaltijana toimii yhteinen *kirjastotoimenjohtaja*. Kirjastojen toiminnan käytännön työn organisoinnista vastaa kirjastonjohtajien johtotiimi.

Kuntalain 77 § mukaan kunnan hoitaessa sopimuksen nojalla tehtävää yhden tai useamman kunnan puolesta voidaan sopia, että ensiksi mainitun kunnan siihen toimielimeen, joka huolehtii tehtävästä, valitsevat osan jäsenistä asianomaiset muut kunnat... Sopimusyhteistyössä muut kunnat eivät lähtökohtaisesti osallistu yhteistyösopimuksen tarkoittamaa tehtävää toteuttavan organisaation hallintoihin ja muuhun päätöksentekoon. Isäntäkunnan päätösvallan laajuus määräytyy yhteistyösopimuksen mukaan. (Kuntien yhteistoiminnasta – erityisesti isäntäkuntamallista)

Poliittisesta päätöksenteosta vastaa *X:n kunnan sivistyslautakunta*, johon valitaan *Y:n* ja *Z:n* kunnan edustajat. Esittelijänä lautakunnassa toimii sivistystoimenjohtaja, kirjastotoimenjohtajalla on kirjastoa koskevissa asioissa läsnäolo- ja puheoikeus .

Kirjastojen toiminnan käytännön työn organisoinnista vastaa kirjastonjohtajien johtotiimi. Henkilöstötiimit, esim. luettelointi-, kaukopalvelu- ja asiakaspalvelutiimit huolehtivat oman vastuualueensa työn organisoinnista johdon avustuksella.

Kirjaston rahoitusmalli

Kirjastojen rahoituksen tavoitetilä on esitetty strategiaosassa. Kuntien taloudellinen panostus kirjastoihin on vähintään valtionhallinnon määrittämä asukaskohtainen yksikköhinta kerrottuna väestömäärällä. Vuoden 2007 lähtötilanne on kirjastonjohtajien vuodelle 2007 laatima talousarvio. Tästä lähtökohdasta toimintaa lähdetään kehittämään kohti strategista päämäärää. Toiminnan yhdistämisellä ja rationalisoinnilla pyritään pitämään kirjastojen kustannuskehitys hallinnassa ja tuottamaan tehokkaat kirjastopalvelut alueelle. Luottamushenkilöiden vaikutusmahdollisuus palvelujen karsimiseen kuntatalouden huonontuessa varmistetaan tuotteistuksella eli mikäli rahoitus vähenee myös kirjaston palvelutasoa karsitaan. Tuotteistukseen perustuva talousarvio laaditaan ensimmäisen toimintavuoden jälkeen.

Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla –julkaisun mukainen peruspalveluiden määrittäminen auttaa kirjastohenkilöstöä palveluvalikoiman rajaamisessa ja kustannustietoisessa ajattelussa, tämä koskee myös ns. sisäisiä asiakkaita kuten kouluja.

Tiedonhakukoulutuksen perusteet on strategiassa määritelty peruspalveluksi. Tämä palvelu ja luonnollisesti myös lukemisharrastuksen edistäminen oppijoiden keskuudessa kuuluvat ilmaiseksi tuotettaviin peruspalveluihin myös opetustoimen osalta. Mikäli opetustoimi haluaa varmistaa oppijoiden tietohuollon syvällisemmän kehittämisen yhteistyössä kirjastoammattilaisten kanssa, tulisi opetustoimen osallistua myös pedagogisen informaation palkkauskustannuksiin.

Kirjastotoimen henkilöstöstrategia

Kirjastojen henkilöstöä kehitetään JJR allianssikuntien kirjastostrategian linjausten mukaisesti. Henkilöstön siirtyessä Joroisten kunnan palvelukseen siirtyvän henkilöstön palvelussuhteen ehdot säilyvät muuttumattomina. Vakinaisen henkilöstön osalta henkilöstömuutokset toteutetaan luonnollisen poistuman kautta ketään irtisanomatta. Henkilöstön palkkausta kehitetään tehtäväkohtaisen palkkauksen ja henkilökohtaisen palkanlisän avulla vastaamaan työn vaativuutta..

Toteuttamisaikataulu

Hallinnolliset muutokset voidaan tehdä vuoden 2007 alusta lähtien, mikäli poliittisen päätöksenteon toimintamalli on saatu kuntien kesken sovittua.

LÄHTEET

Espoon kaupungin kirjastoverkkoselvitys 29.4.2005. Pekka Kopra, Maisa Lovio, Teija Mikkola, Pekka Nieminen, Raili Oittinen.

www.espoo.fi/binary.asp?path=76711&field=FileAttachmen. Käytetty 23.8.2005.

Kirjastopalvelut kaikilla mausteilla. Palvelutuotannon tila, tarpeet ja tulevaisuuden linjauksia. Opetusministeriön julkaisuja 2004:5. Helsinki, 2004.

Kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004. Työryhmän muistio. Opetusministeriö. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja nro 2/2001.

Kirjastostrategia 2010. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden politiikka. Opetusministeriön julkaisuja 2003 : 1. Helsinki, 2003.

Kuntien yhteistoiminnasta – erityisesti isäntäkuntamallista. Suomen kuntaliiton muistio. 30.3.2005.

[Valtionosuusuudistusesityksen kuntakohtaiset vaikutukset \(excel 2,8 Mt, 22.6.2005\)](http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/ED4865483CDA1B1BC2256FB1002EA83C?opendocument)

<http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/ED4865483CDA1B1BC2256FB1002EA83C?opendocument>. Käytetty 15.8.2005

Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2005, <http://tilastot.kirjastot.fi>

Valtionosuusuudistus ja muuta ajankohtaista valtionhallinnosta. Kulttuuriasianneuvos Anneli Äyräs. Puheenvuoro Itä-Suomen läänin kirjastojen hallintopäivillä 23.1.2006 Kuopiossa.

LIITE 1 Valtionhallinnon laatusuosituksset

Kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004. Opetusministeriö, 2001. s. 131-133.

Laatusuosituksset tietoyhteiskunnan kirjasto- ja tietopalveluille

Laatusuosituksilla annetaan suuntaviittoja tietoyhteiskunnan laadukkaiden kirjasto- ja tietopalvelujen edellytyksistä.

Kirjasto- ja tietopalvelujen *saatavuuden ja laadun* laatusuositusten käyttö on ollut tarkoituksenmukaista valtakunnallisessa päätöksenteossa, jossa tarvitaan keskiarvoja. Paikallisella tasolla laatusuosituksset voivat olla apuneuvoja, eivät ohjeistuksia eivätkä määräyksiä. Ne ovat keskiarvoja, joita käytettäessä tulee aina ottaa huomioon kyseisen kunnan, alueen ja kirjastolaitoksen toimintakehys. Mikä on taajama-, ikä-, elinkeino- ja koulutus rakenne; mitä kouluja, oppilaitoksia alueella on; mikä on paikkakunnan työllisyystilanne, talous ja mitä liikelaitoksia alueella on; onko alueella uimahalli- ja/tai. 133 muita suosittuja liikuntapalveluja jne.? Analyysissa tulee ottaa huomioon kirjastoverkon rakenne: onko pääkirjaston lisäksi muita kirjastoja tai kirjastoautoja sekä yhteistyö muiden kuntien tai muiden hallintokuntien kanssa.

Yksi paikallisella tasolla yleisesti käytetty itsearviointin menetelmä on ns. benchmarking eli vertaaminen suunnilleen samanlaiseen kuntaan/alueeseen. Tällaisen itsearviointin avuksi opetusministeriö on kehittänyt valtakunnallisen tilastotietokannan.

Laatusuosituksia voi käyttää apuna määriteltäessä oman kunnan asukkaiden kirjasto- ja tietopalvelutasoa. Suositukset eivät koske jokaista kunnan kirjastopistettä. Tavoitteena kuitenkin on taata sovittu palvelutaso ainakin yhdessä kunnan kirjastoista, yleisimmin pääkirjastossa.

Edellä esitettyjä laatusuosituksia tulee korottaa, mikäli kunta toimii maakuntakirjastona, tai huomattava osa sen käyttäjistä on kaiken ikäisiä koululaisia ja opiskelijoita, tai kirjasto toimii aktiivisesti kunnan tiedotuskanavana tai alueella on muita käyttöä selvästi lisääviä tekijöitä. Seuraavia kansalaisen tietoyhteiskunnan kirjasto- ja tietopalvelujen menestyksekkään hoitamisen laatusuosituksia voi käyttää hyödyksi palveluja arvioitaessa:

Palvelujen saavutettavuuden laatusuosituksset

- Kirjasto- ja tietopalvelujen tulisi sijaita niin, että noin 80 %:lla vakinaisesta kunnan väestöstä on palvelupaikkaan enintään kahden kilometrin matka, tai kirjastopysäkki enintään yhden kilometrin päässä. Suositus koskee taajama-alueita. Harvaan asuttujen seutujen ja etäpalveluja tarjoavia kirjastojen erityispiirteet ja kirjastoautopalvelujen erityispiirteet tulee ottaa erikseen huomioon. Mittarina voidaan käyttää myös aikaa: palvelujen olisi oltava esim. enintään 30 minuutin/yhden tunnin matkan päässä.
- Kirjastossa on käytössä helppokäyttöinen, standardisuositukset täyttävä kirjastojärjestelmä, joka mahdollistaa suurten kirjastojen kokoelmien ja tietovarantojen hyödyntämisen. Mitä pienemmästä kirjastosta on kyse, sen tärkeämpää on saada käyttöön isojen hyvin varustettujen kirjastojen palvelut. Atk-kirjastojärjestelmän on täytettävä standardit, joiden avulla voi käyttää keskitetysti tuotettuja palveluita, esim. poimia luettelointitietoja ja vaihtaa sähköisesti tietoa kirjakauppojen ja kustantajien kanssa.
- Internet-yhteyksiä asiakaskäytössä noin yksi mikrotietokone/1000 asukasta. Tavoite on suhteutettava kunnan suuruuteen, rakenteeseen ja tehtävään, esim. maakuntakirjastotehtävään, sopivaksi. Tavoitteena on tarjota eri asiakasryhmien

tarpeisiin käyttöominaisuuksiltaan ja ohjelmistoiltaan erilaisia laitteita (soveltuvuus esim. näkövammaisille).

- Suositellaan, että suuremmissa kaupungeissa ainakin yksi kirjasto on avoinna arkisin klo 10.00-20.00 sekä lauantaisin. Aukioloaikojen määrittelyssä tulee etsiä alueen tarpeet huomioiden uusia vaihtoehtoisia palvelutasoja. Asiakkaille tiedotetaan selvästi, milloin kirjastossa on saatavilla esimerkiksi vain lehtiosaston palvelut, milloin vain lainaus- ja palautuspalvelut ja milloin on saatavilla täysi palvelutaso.
- Kunnassa laadittavan strategian tulisi olla sellainen, että kunnan yksin tai yhteistyössä järjestämien palvelujen ulkopuolelle jää normaalilanteessa vain noin 0,1 -0,3 % palvelutarpeista.

Tiedon saatavuuden ja palvelujen laatusuositukset

- Kirjojen uushankinta vähintään 400 kirjaa/1000 asukasta. Hankinta suhteutetaan aineiston käyttöön.
- Muun aineiston hankinta vähintään 100 tallennetta/1000 asukasta eli viidesosa kokonaishankinnasta. Suositus on suuntaa-antava, sillä muun aineiston hankintakulut ovat hyvin eritasoisia.
- Sanoma- ja aikakauslehtiä (Sisältää verkkolehdet mutta ei aikakauslehtien irtonumeroita) 15 vuosikertaa/1000 asukasta, kuitenkin vähintään 45 vuosikertaa.
- Toimitilat ja niiden soveltuvuus kirjastossa oleskeluun, työskentelyyn, asiakaspäänteen käyttöön, aineistojen järkevään sijoitteluun, lainauksiin ja muuhun käyttöön. Toimitilaa vähintään 100 neliometriä/1000 asukasta.
- Henkilöstöä vähintään 1 henkilötyövuosi/1000 asukasta. Henkilöstön määrässä otetaan huomioon mm. eri-ikäisten oppilaiden ja opiskelijoiden tiedonhaun ohjaus sekä maakuntakirjastojen ja isojen kirjastojen alueellisten tehtävien, uusien aineistojen ja verkkopalvelujen aiheuttama henkilöstön lisätarve. Tietoyhteiskunnan kirjastoille asettamat vaatimukset edellyttävät ihmistyötä. Suositus on sama kuin opetusministeriön vuodelta 1986 antamassa ohjeistuksessa.
- Ammattihenkilöstön palkkaus kilpailukykyiseksi muiden vastaavien tietoammattien ja kilpailevien työnantajien kanssa.
- Henkilöstön täydennyskoulutuksen *tavoite* vähintään 6 koulutuspäivää/ henkilötyövuosi (koulutuspäivä 6 t, osapäivät lasketaan yhteen). *Suositus* nopeasti muuttuvalla alalla olisi 12 koulutuspäivää, kuten vastaavilla informaatio-aloilla. Täydennyskoulutuksen tarpeet eivät aina ole vuositasolla samanlaisia eri kokoisissa kirjastoissa.

Palvelujen käyttöä arvioitaessa voidaan hyödyntää seuraavia laatusuosituksia:

- Fyysisiä kirjastokäyntejä vähintään 10 käyntiä vuodessa/asukas. Tämän lisäksi voidaan laskea etäkäyttäjät.
- Lainauksia 18/asukas. Mikäli kirjasto tarjoaa runsaasti etäpalveluja tai kyse on harvaan asutusta alueesta, tämä tulee huomioida.
- Suurimpien kaupunkien pääkirjastoissa ja maakuntakirjastojen pääkirjastoissa suositusten voidaan katsoa olevan huomattavasti suurempia. Tällaisissa kirjastoissa:
  - atk-kirjastojärjestelmät tuntevat minimistandardien lisäksi myös muita standardeja,
  - kirjastoissa on mikro- ja verkkotukihenkilöitä, jotka auttavat myös alueen muita kirjastoja,

- kirjastossa on mikroluokka/oppimisympäristö -tyyppinen tila, jossa on useampia tietokoneita ja muita ajantasaisia laitteita sekä asiakkaita opastava henkilö.
- kirjastoissa on huomattava määrä uutta aineistoa monessa eri muodossa.
- Tuottavuuden mittarina voidaan käyttää esim. :
kirjastoaineistokulut mk/asukas + henkilöstökulut mk/asukas
kirjastokäynnit/asukas +lainaus/asukas